

РОЗДІЛ 7. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

ЯКІСНІ ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ ЯК УМОВА ПРИБУТКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

QUALITY INNOVATIVE SOLUTIONS AS A CONDITION OF PROFITABLE ACTIVITIES OF ENTERPRISES IN A COMPETITIVE ENVIRONMENT

У статті досліджено особливості прийняття інноваційних рішень на підприємствах як умови зростання прибутковості їх діяльності з урахуванням посилення значущості інноваційної активності на внутрішньому та міжнародному ринках. Проаналізовано позицію України в глобальному рейтингу інновацій та показники, що характеризують комплекс умов для інноваційного розвитку країни. Здійснено оцінювання наявного рівня інноваційної діяльності вітчизняних підприємств, наведено характеристики основних підприємств-інноваторів. Проведено аналіз витрат на інновації промисловими підприємствами України, видів інновацій та структури фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств. Обґрунтовано чинники, що впливають на процес «дифузії» інновацій, та необхідні дії для прийняття якісних інноваційних рішень. Виділено відмінності в прийнятті інноваційних рішень внутрішньо та зовнішньо інноваційно орієнтованими підприємствами. Зроблено висновки щодо умов підвищення інноваційної активності вітчизняних підприємств за рахунок як власних зусиль, так і створення сприятливого інноваційного середовища в країні.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, інноваційне рішення, підприємства-інноватори, інноваційний індекс, процес «дифузії» інновацій.

В статье исследованы особенности принятия инновационных решений на пред-

приятиях как условия роста прибыльности их деятельности с учетом усиления значимости инновационной активности на внутреннем и международном рынках. Проанализированы позиция Украины в глобальном рейтинге инноваций и показатели, характеризующие комплекс условий для инновационного развития страны. Осуществлено оценивание существующего уровня инновационной деятельности отечественных предприятий, приведена характеристика основных предприятий-инноваторов. Проведен анализ расходов на инновации промышленными предприятиями Украины, видов инноваций и структуры финансирования инновационной деятельности промышленных предприятий. Обоснованы факторы, влияющие на процесс «диффузии» инноваций, и необходимые действия для принятия качественных инновационных решений. Выделены отличия в принятии инновационных решений внутренне и внешне инновационно ориентированными предприятиями. Сделаны выводы об условиях повышения инновационной активности отечественных предприятий за счет как собственных усилий, так и создания благоприятной инновационной среды в стране.

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, инновационное решение, предприятия-инноваторы, инновационный индекс, процесс «диффузии» инноваций.

УДК 339.172(477)

<https://doi.org/10.32843/bSES.49-25>

Гаврилко Т.О.

к.е.н., доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Національний авіаційний університет

Прокопенко Н.В.

студентка
Національний авіаційний університет

Gavrilko Tetiana

Kyiv National Aviation University

Prokopenko Natalia

Kyiv National Aviation University

The article investigates the features of making innovative decisions at enterprises as a condition for increasing the profitability of their activity, taking into account the increasing importance of innovative activity in the domestic and international markets. The position of Ukraine in the global innovation rating and the indicators characterizing the complex of conditions for innovative development of the country were analyzed. The current level of innovation activity of domestic enterprises has been evaluated and the characteristics of the main innovative-active enterprises have been described. It is revealed that the main disadvantage in the activity of enterprises is the unwillingness or inability to change the business model; ideally, enterprises are introducing some innovative elements based on traditional business models. Particularly conservative in terms of innovations are state-owned or former state-owned enterprises; they have the lowest level of innovation involvement. Conducted analysis of the costs of innovations by industrial enterprises of Ukraine, types of innovations and structure of financing of innovative activity of industrial enterprises made it possible to identify priority use of own funds; the use of state budget funds is much less; non-resident investors' funds are not significant enough compared to other sources of financing. The factors of influencing on the process of "diffusion" of innovation and the necessary actions for making qualitative innovative decisions were justified. There are distinct differences in making innovative decisions by internally innovative enterprises and externally oriented ones. Conclusions have been made regarding the conditions for enhancing the innovation activity of domestic enterprises both at the expense of their own efforts and the creation of a favorable innovation environment in the country on the basis of orientation to innovative restart, formation of the system of stimulation of innovative activity of both the economy as a whole and individual enterprises by the Government of the country to finance innovation, including the development of targeted lending, which will provide both benefits for innovators and banking entities in the case of lending them promising innovations.

Key words: innovation, innovative activity, innovative solution, innovative-active enterprises, innovation index, process of "diffusion" of innovations.

Постановка проблеми. Прийняття інноваційних рішень є невід'ємною частиною функціонування сучасних підприємств, націлених на постійне зростання рівня прибутковості власної діяльності, що дає можливість забезпечити їх стійкий стан та конкурентоспроможність в умо-

вах складного й динамічного зовнішнього середовища. Значущість процесу прийняття інноваційних рішень, пов'язаного зі здійсненням об'єктивного та цілеспрямованого аналізу наявного стану підприємства, потреб і реальних можливостей, визначається необхідністю одержання високої якості

кінцевих результатів діяльності за рахунок ефективного використання ресурсів підприємства.

Складність прийняття інноваційних рішень зумовлюється дією великої кількості чинників як внутрішнього, так і зовнішнього характеру, оцінювання впливу яких часто виходить за межі компетенції та інтелектуальних можливостей окремої людини й потребує залучення експертів і радників щодо питань впровадження інновацій. Важливим є вибір інструментарію для формування критеріїв оцінювання різних альтернатив і вибору оптимальної для досягнення цілей підприємства, що є можливим за наявності у осіб, що приймають рішення, не лише практичного досвіду, але й володіння сучасними науковими методами прийняття рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Результати наукових досліджень у сфері прийняття інноваційних рішень представлені в працях таких зарубіжних учених, як І. Бланк, П. Брентон, Л.С. Водачек, Ж. ДеЖонг, Б. Делаат, П. Друкер, Ч. Едквіст, В.І. Єрмаков, П.Н. Завлін, М. Каллон, П. Конвай, Н.І. Лапін, Б. Лундвалл, Е. Менсфілд, Р. Монтизаан, Р. Нельсон, Ф. Ніксон, Г. Перлакі, Р. Стерн, Р. Фостер, К. Фрімен, В. Хартман, Ф. Хаберланд, Б. Хокман, Й. Шумпетер.

До вітчизняних науковців, які займаються дослідженням різних аспектів розроблення та впровадження інноваційних рішень, належать О.І. Амоша, Г.О. Андросчук, Ю.М. Бажал, Т.М. Боголіб, І.М. Буднікевич, Ю.Ю. Буренніков, В.М. Геєць, А.С. Гальчинський, О.А. Грішнова, В.В. Зянько, О.П. Кавтиш, Н.В. Краснокутська, Г.В. Лагутін, Л.В. Лисяк, Ю.А. Олійник, В.Л. Осецький, І.А. Павленко, В.Б. Тропіна, Л.І. Федулова, П.С. Харів.

З огляду на те, що діяльність сучасних вітчизняних підприємств здійснюється в умовах наростаючої конкуренції та одним зі шляхів їх сталого розвитку є активізація інноваційної діяльності, з урахуванням комплексного впливу низки чинників залишається потреба подальшого дослідження сутності та особливостей інноваційних рішень з огляду на оцінювання наявних і потенційних переваг їх застосування.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей прийняття інноваційних рішень на підприємствах як умови зростання прибутковості їх діяльності з урахуванням посилення значущості інноваційної активності на внутрішньому та міжнародному ринках.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Інновація», «інноваційна діяльність», «інноваційне рішення» – це категорії, з якими безроздільно пов'язані процеси успішного розвитку як окремих підприємств, так і країни загалом.

На жаль, позиція України в глобальному рейтингу інновацій є невисокою: у 2019 році вона становила 47, хоча у 2018 році вона складала 43 (зі

100 можливих балів). Перші десять місць належать таким країнам, як Швейцарія, Швеція, США, Нідерланди, Великобританія, Фінляндія, Данія, Сінгапур, Німеччина, Ізраїль. Відповідно до інформації, одержаної з урахуванням цілої низки показників, що характеризують комплекс умов для інноваційного розвитку країни (80 показників), включаючи політичну стабільність, стан освіти, верховенство права, рівень розвитку інфраструктури, величину інвестицій, наша країна одержала індекс 37,4 (максимальна величина становить 100). Для порівняння, Швейцарія, що посідає перше місце в рейтингу, отримала індекс 67,24.

Перешкодами імплементації інновацій є низка чинників, які одержали досить низький рівень оцінки, а саме політична та операційна стабільність, вирішення проблеми неплатоспроможності, інвестиції, екологічна стійкість, верховенство права. Перше місце посіло лише патентування корисних моделей за походженням, досить високо були оцінені нематеріальні активи та створення знань [1].

Порівняння інноваційного індексу України за 2013–2019 роки дає змогу зробити висновок про те, що за цей період не вдалося досягнути суттєвої позитивної динаміки: у 2013 році величина інноваційного індексу склала 35,78; у 2014 році – 36,26; у 2015 та 2016 роках – 36,45 і 35,72 відповідно; у 2017 та 2018 роках спостерігалось деяке зростання, а саме 37,6 та 38,52; у 2019 році величина інноваційного індексу знову знизилась до рівня 37,4 [2].

З огляду на те, що в інших рейтингах показникам України властива хвилеподібна динаміка, є очевидним, що поки що не вдається вийти на тренд позитивних змін.

Питома вага великих українських підприємств, яких можна віднести до інноваційно орієнтованих, залишається недостатньою, про що свідчать результати досліджень, проведених вперше в Україні у 2019 році під час визначення Індексу інноваційності українських компаній [3].

Основним недоліком у діяльності підприємств є небажання або неспроможність змінювати бізнес-модель; в кращому разі підприємствами впроваджуються деякі інноваційні елементи на базі традиційних бізнес-моделей. Особливо консервативними щодо впровадження інновацій є державні або колишні державні підприємства, які мають найнижчий рівень інноваційного залучення.

Як засвідчують проведені дослідження, це стосується будь-якої галузі, адже навіть серед п'ятірки найбільших підприємств існують підприємства-інноватори та підприємства-аутсайтери. Підприємства, які можна віднести до інноваторів, набрали більше 75 балів по показниках, що дали можливість оцінити наявний рівень інноваційності їх діяльності та виявити їх наміри щодо здійснення

відповідних дій для трансформації бізнес-процесів у майбутньому (табл. 1).

Незважаючи на те, що в сучасному світі інновації розцінюються як головний драйвер розвитку підприємств, до усвідомлення ролі інновацій, їх можливостей щодо підвищення прибутковості прийшли далеко не всі. За рівнем індексу інноваційності найвідсталішими є такі підприємства, як «Укрзалізниця» (40), «Укренерго» (47), «Укргазвидобування» (48), «Укргазбанк» (42), «Укрексімбанк» (38), що є перепорою до активізації інноваційних процесів як в окремих галузях, так й економіки загалом.

Вітчизняна промисловість за рівнем технологічності відстає на третину від показників Європейського Союзу; відставання за часткою хай-тек-продукції становить чотири-вісім разів, енергоефективністю – десять разів. Впровадження нових технологій у розвинених країнах спричиняє приріст ВВП до 60–90%, в Україні – 0,7%.

За результатами глобального опитування керівників компаній, проведеного у 2017 році, практично половина з них говорить про безпосередню залежність величини доходів від інноваційних дій. За підрахунками кожної п'ятої компанії-лідера величина прибутку внаслідок використання інновацій зростає за п'ять років на 15% [4].

Аналіз інноваційної діяльності вітчизняних промислових підприємств свідчить про те, що частка кількості інноваційно активних підприємств

у загальній кількості промислових підприємств є досить невеликою й не демонструє тенденції до інтенсивного зростання: у 2014 році вона становить 16,1%, у 2015 році – 17,3%, у 2016 році – 18,9%, у 2017 році – 16,2%, у 2018 році – 16,4%. Навіть з огляду на те, що ці дані наведені без урахування підприємств, що розташовані на тимчасово окупованих територіях, та з урахуванням даних попередніх років, починаючи з 2000 року, бачимо, що найвище значення цього показника спостерігалось лише у 2000 та 2002 роках, становлячи 18% [5].

Витрати на інновації за 2014–2018 роки відрізняються достатньою нестабільністю впродовж усього періоду, зростання спостерігається у 2015–2016 роках (13 813,7 млн. грн. та 23 229,5 млн. грн.), для 2017 року характерне різке падіння величини цього показника (9 117,5 млн. грн.), після чого настає його зростання у 2019 році, а саме до 12 180,1 млн. грн. (рис. 1).

Частка кількості підприємств, що впроваджували інновації (продукцію та/або технологічні процеси), в загальній кількості промислових підприємств виявилась дещо нижчою порівняно з часткою кількості інноваційно активних підприємств: у 2014 році вона становила 12,1%, у 2015 році – 15,2%, у 2016 році – 16,6%, у 2017 році – 14,3%, у 2018 році – 15,6%. Кількість впроваджених нових технологічних процесів за 2014–2018 роки відстає від кількості впровадженого виробництва інноваційних видів продукції (товарів, послуг).

Таблиця 1

Характеристика основних підприємств-інноваторів, 2018 рік

№	Назва підприємства	TOTAL Index	Сфера діяльності	Величина чистого доходу, млрд. грн.	Характеристика ключових інновацій
1	ПриватБанк	83	Банкінг	282 (чисті активи)	Оновлена версія додатку Приват24.
2	Сільпо-Фуд	80	Ритейл	57	Застосування сучасного аналітичного інструментарію щодо оброблення й використання містких масивів даних для індивідуалізації обслуговування клієнтів.
3	Агропросперіс	78	Агросектор	16	Використання інноваційних способів взаємодії з фермерами на основі передових технологій навчання, посилення позицій власного банку у сфері кредитування за межами галузі, надання можливості придбання ІТ-продуктів.
4	Нова Пошта	76	Транспорт та логістика	10,8	Впровадження нової системи міжнародної доставки пошти, нової технології оброблення за рахунок введення вдосконалених терміналів, надання фінансових послуг за межами галузі.
5	Київстар	75	Телекомунікації	18,7	Сучасні інтелектуальні технології для аналітичного аналізу, застосування фінансових сервісів та пропозицій для бізнес-структур.
6	Vodafone Україна	75	Телекомунікації	12,9	Сервіс електронного цифрового підпису на базі технології Mobile ID, загальнонаціональний проєкт Vodafone Smart City.

Джерело: побудовано авторами на основі джерела [3]

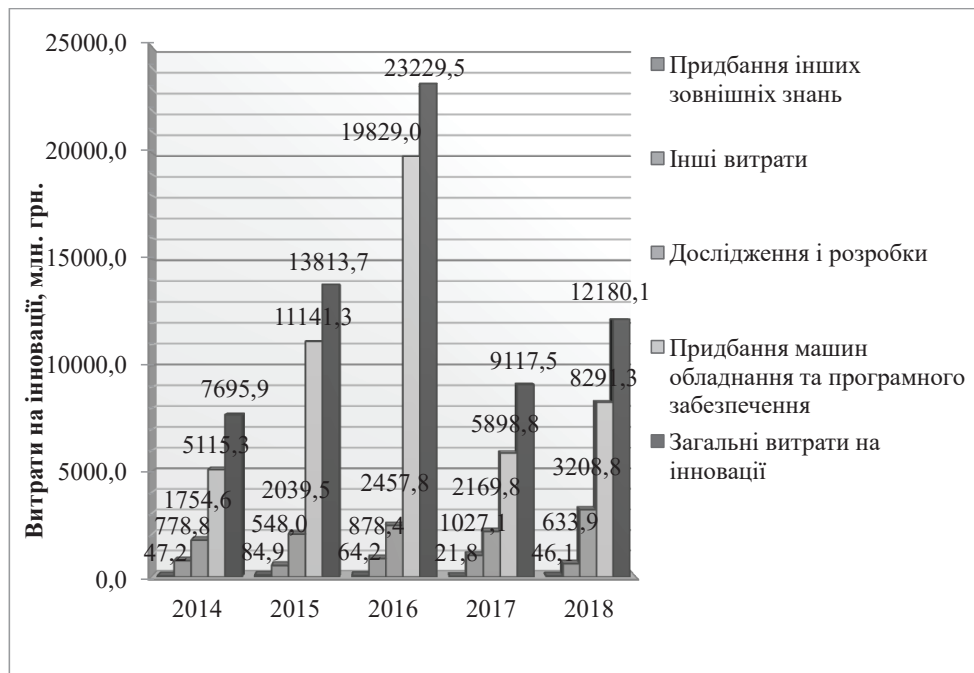

Рис. 1. Витрати на інновації промисловими підприємствами України

Джерело: побудовано авторами на основі [5]

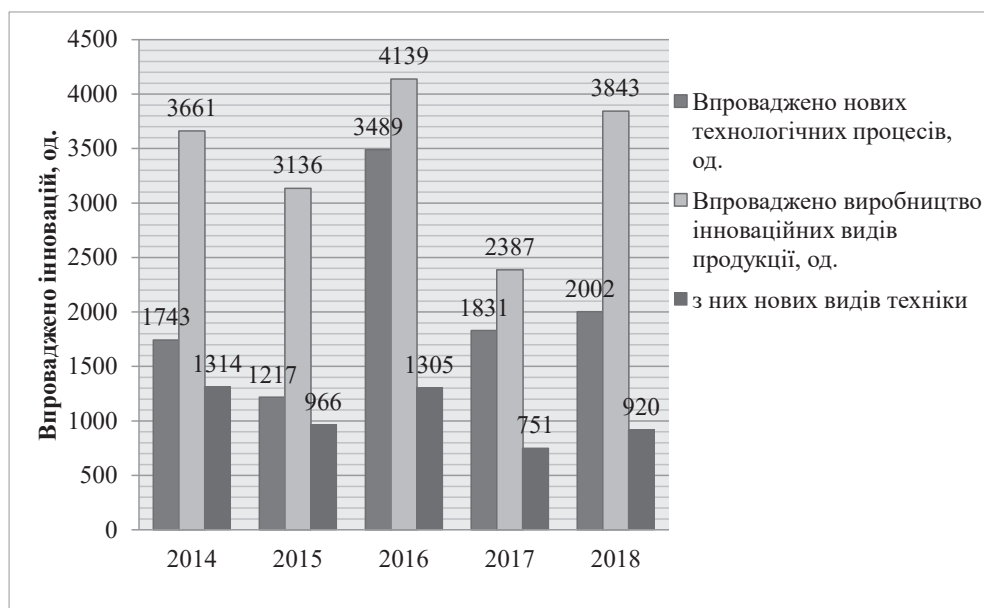

Рис. 2. Види інновацій, впроваджених промисловими підприємствами України

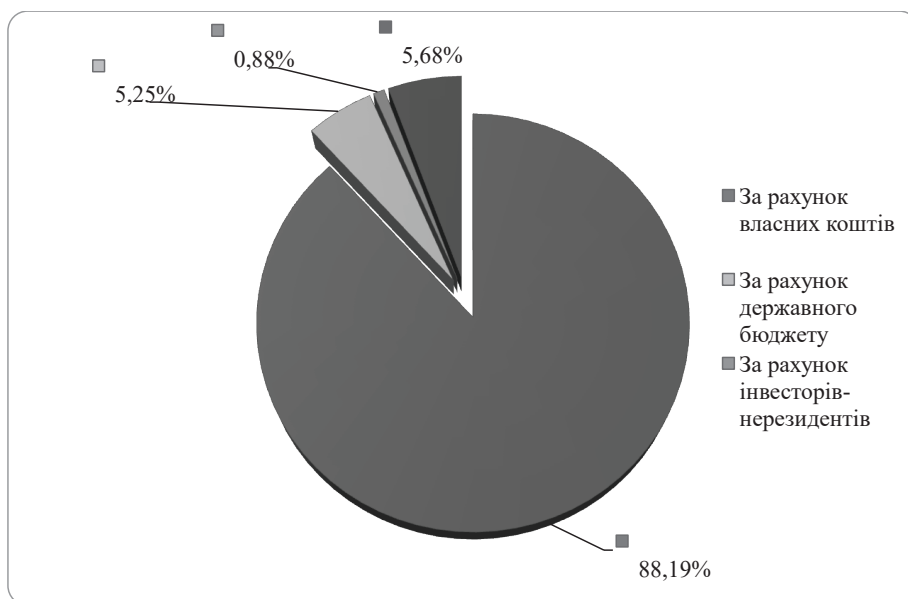
Джерело: побудовано авторами на основі [5]

Найбільша кількість впроваджених нових технологічних процесів за 2014–2018 роки характерна для 2016 року (3 489); в цьому році досягло максимуму за вказаний період впровадження виробництва інноваційних видів продукції (товарів, послуг) (4 139), зокрема нових видів техніки (1 305) (рис. 2).

Аналіз джерел фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств України за

2014–2018 роки дає змогу виявити пріоритетне використання власних коштів; набагато меншим є використання коштів державного бюджету; кошти інвесторів-нерезидентів є недостатньо вагомими порівняно з іншими джерелами фінансування (рис. 3).

Хоча рівень інноваційності підприємства залежить від загальної макроекономічної ситуації в країні, умов ведення бізнесу, вирішальну роль у

Рис. 3. Структура фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств, 2018 рік

Джерело: побудовано авторами на основі [5]

прийнятті інноваційних рішень відіграє насамперед розуміння керівництва та персоналу підприємства значення інновацій у забезпеченні стабільно прибуткової діяльності.

Прийняття інноваційних рішень має ґрунтуватися на низці дій, які передбачають:

- визначення бажаного стану підприємства з огляду на його положення на ринку, фінансових результатів діяльності, рівня досягнень конкурентів;
- чітке усвідомлення потреб клієнтів та ділових партнерів, а також інших зацікавлених груп, зокрема акціонерів, працівників фірми, постачальників;
- формулювання реальних цілей інноваційного розвитку підприємства в узгодженні із загальною стратегією розвитку;
- оцінювання ресурсів підприємства та ефективності інноваційних проєктів, що передбачаються до впровадження;
- визначення етапів і послідовності впровадження інноваційних ідей та оцінювання можливостей щодо реалізації зацікавлених у цих процесах підрозділів підприємства;
- створення ефективної системи комунікацій та циркуляції інформаційних потоків для забезпечення можливості участі співробітників у процесі прийняття інноваційних рішень.

Під час прийняття інноваційних рішень необхідно враховувати рівень сприятливості внутрішніх та зовнішніх чинників щодо впровадження інновацій. До внутрішніх чинників, які впливають на процес «дифузії» інновації, доцільно віднести:

- технологічні та виробничі чинники, такі як технологія виробництва (ступінь гнучкості та

можливість удосконалення); система організації виробничого процесу; потужність підприємства; номенклатура, якість та технічні характеристики продукції, що виробляється;

- економічні чинники, такі як наявність фінансових ресурсів, насамперед власних; структура активів компанії; можливість залучення додаткових коштів, наприклад внаслідок емісії акцій чи реалізації частини ліквідних активів; можливості підприємства щодо одержання банківських кредитних коштів чи коштів, які можуть бути надані іншими небанківськими фінансовими установами на прийнятних умовах; показники, що свідчать про рівень ефективності діяльності підприємства (величина чистого прибутку, рентабельність підприємства загалом та окремих операцій) порівняно з відповідними показниками підприємств, що працюють у цьому сегменті ринку та середніми по галузі;

- організаційні чинники, такі як тип організаційної структури підприємства (органічна чи механістична); механізм та традиції в прийнятті рішень (жорстка централізація чи децентралізація);

- чинники, що характеризують кадрову складову частину підприємства, такі як рівень професійності управлінського персоналу й працівників підприємства; здатність до сприйняття інновацій та вміння адаптуватись до нових умов діяльності;

- маркетингові чинники, такі як рівень функціональності продукту (продуктів), що виробляються підприємством; репутація підприємства; особливості ціннісних пропозицій з позицій споживачів: ціна, якість, ефективність каналів збуту, взаємовідносини з клієнтами.

Аналіз зовнішніх чинників, що створюють умови для впровадження інноваційних рішень, повинен включати постійний моніторинг інноваційного стану галузі; відслідковування змін в інноваційній діяльності підприємств, що створюють аналогічну продукцію чи товари-замінники; оцінювання сприйнятливості споживачів до нововведень, зміну ступеня жорсткості конкуренції та конкурентних позицій підприємств-постачальників, інноваційні тенденції в зарубіжних країнах, особливо в разі виходу на зарубіжні ринки.

Як підтверджує практика, розрізняють підприємства двох типів інноваційної орієнтованості, такі як внутрішньо інноваційно орієнтовані підприємства; зовнішньо інноваційно орієнтовані підприємства. Для першого типу підприємств спонукальними чинниками для прийняття інноваційних рішень є існування активної інноваційної стратегії, що спирається на усвідомлення потреб розвитку підприємства на довгострокову перспективу. Для зовнішньо інноваційно орієнтованих підприємств необхідність прийняття інноваційних рішень виникає як реакція на розвиток інноваційної діяльності підприємств галузі, до якої вони належать, та процеси, які відбуваються на ринку (зміна попиту, загострення конкуренції, послаблення бар'єрів для входу на «центральный ринг» і можливість появи нових гравців).

Сталий розвиток, нарощування показників прибутковості є можливими лише в разі існування інноваційної концепції розвитку, яка би передбачала поєднання особливостей двох наведених типів підприємств. Підприємства з наполегливою інноваційною політикою завойовують репутацію новаторів впровадження нових видів обладнання й технологічних процесів, сучасних фінансових технологій, які перетворюються на невід'ємну умову прогресу в будь-якій сфері економічного життя. Вони проявляють активність також у підборі кадрів, готових до можливих структурних перетворень, необхідних для впровадження нового й прогресивного.

В полі зору підприємств повинні бути напруження вітчизняних науковців щодо визначення ефективності інновацій залежно від етапу їх життєвого циклу, застосування якісних та кількісних критеріїв оцінювання доцільності їх впровадження [6]. Важливим є також налагодження контактів з науковими структурами для одержання можливості застосування інновацій, які б могли забезпечити для підприємств прорив у певній сфері діяльності, адже сьогодні підприємства недостатньо інформовані щодо наявних вітчизняних наукових досягнень, що спонукає до застосування тих інновацій, які давно використовуються іншими підприємствами й не належать до категорії проривних [7].

Про наявність суттєвої інноваційної бази свідчать такі дані: за одинадцятирічний період (станом на травень 2019 року) українські новатори зареєстрували більше 124 тис. патентів [8]; за цей же період було подано 4 600 патентів та заявок на патенти за кордоном; кожного року в Україні з'являються 12–13 тис. зареєстрованих патентів.

Висновки з проведеного дослідження. Прийняття й успішна реалізація якісних інноваційних рішень – це єдиний шлях до динамічного розвитку підприємств, забезпечення високого рівня фінансових результатів їх діяльності. Інноваційні рішення можуть виникати в різних площинах діяльності підприємств як такі, що ведуть до створення нового чи вдосконаленого продукту; націлені на впровадження нових чи покращення застосовуваних технологій; реалізуються в управлінській сфері за рахунок застосування нових методів роботи управлінського апарату. Світова практика свідчить про те, що підприємства, які володіють можливостями значного інвестування в інновації, здебільшого орієнтуються на проривні технології, а не на поступове покращення.

Для забезпечення вибору вітчизняними підприємствами інноваційного вектору розвитку необхідно вирішити такі проблеми, як створення відповідного інноваційного середовища в країні на основі орієнтації на інноваційне перезавантаження; формування урядом країни системи стимулювання інноваційної діяльності як економіки загалом, так і певних підприємств зокрема; активізація процесів щодо появи технологічних парків та інноваційних об'єднань, які будуть сприяти інтеграції підприємств-інноваторів; посилення уваги держави до фінансування інновацій, зокрема розвитку цільового кредитування, яке буде передбачати пільги як для підприємств-інноваторів, так і для банківських структур у разі кредитування ними перспективних інновацій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Глобальний інноваційний індекс (2019) Global Innovation Index 2019. URL: <https://www.wipo.int/publications/ru> (дата звернення: 19.01.2020).
2. Титарчук М.В. Сфера інновацій в Україні. URL: https://lb.ua/blog/mykhailo_titarchuk/433705 (дата звернення: 22.01.2020).
3. Спецпроект Mind. Індекс інноваційності українських компаній за підтримки АСБІС Україна. URL: <https://mind.ua/publications/20203121-mind-innovation-index> (дата звернення: 18.01.2020).
4. Жмеренецький О.М. Інновації або смерть: як бізнесу вижити на тонучому кораблі «Україна». URL: <https://www.epravda.com.ua> (дата звернення: 19.01.2020).
5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 22.01.2020).
6. Яковлев А.О. Комерціалізація результатів досліджень – найслабша ланка інноваційної діяль-

ності. URL: <https://dt.ua/business/komercializaciya-rezultativ-doslidzhen-nayslabsha-lanka-innovaciynoyi-diyalnosti-275078> (дата звернення: 23.01.2020).

7. То вниз, то вгору: чому Україна ніяк не закріпиться в ТОП інноваційних країн. URL: <https://www.dw.com/uk> (дата звернення: 23.01.2020).

8. Цивирко К.Г. Изобретения и патенты: Как украинцы защищают свои научные открытия. URL: <https://112.ua/mnenie/izobreteniya-i-patenty-kak-ukraincy-zashhishhayut-svoi-nauchnye-otkrytiya-501165.html> (дата звернення: 24.01.2020).

REFERENCES:

1. Hlobalnyi innovatsiyni indeks (2019) [Global Innovation Index]. Available at: www.wipo.int/publications/ru (accessed 19 January 2020).

2. Titarchuk M.V. Sfera innovatsii v Ukraini (2019) [Sphere of innovation in Ukraine]. Available at: https://lb.ua/blog/mykhailo_titarchuk/433705 (accessed 22 January 2020).

3. Spetsproekt Mind. Indeks innovatsiinosti ukrain-skykh kompanii za pidtrymky ASBIS Ukraina (2019) [Mind Special Project. Innovation Index of Ukrainian Companies Supported by Asbis Ukraine]. Available at: <https://mind.ua/publications/20203121-mind-innovation-index> (accessed 18 January 2020).

4. Zhmerenetskyi O.M. Innovatsii abo smert: yak biznesu vyzyhyty na tonuchomu korabli "Ukraina" (2017) [Innovation or death: how to survive on a sinking Ukraine ship]. Available at: <https://www.epravda.com.ua> (accessed 19 January 2020).

5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2019) [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 22 January 2020).

6. Yakovliev A.O. Komertsializatsiia rezultativ doslidzhen – naislabsha lanka innovatsiinoi diialnosti (2018) [Commercialization of research results is the weakest link in innovation]. Available at: <https://dt.ua/business/komercializaciya-rezultativ-doslidzhen-nayslabsha-lanka-innovaciynoyi-diyalnosti-275078> (accessed 23 January 2020).

7. To vnyz, to vhoru: chomu Ukraina niyak ne zakripyt-sia v TOP innovatsiinykh krain (2019) [Down then up: why Ukraine will not be entrenched in the TOP of innovative countries]. Available at: <https://www.dw.com/uk> (accessed 23 January 2020).

8. Tsivirko K.G. Izobreteniya i patenty: Kak ukraintsy zashchishchayut svoi nauchnye otkrytiya (2019) [Inventions and patents: How Ukrainians defend their scientific discoveries]. Available at: <https://112.ua/mnenie/izobreteniya-i-patenty-kak-ukraincy-zashhishhayut-svoi-nauchnye-otkrytiya-501165.html> (accessed 24 January 2020).